

Inhoud

Lijst van kaarten, figuren en afbeeldingen	11
Woord vooraf	13
Inleiding	17
0.1 Onderwerp, opzet en doelpubliek	17
0.2 Het referentiekader: de Lage Landen, de Nederlanden, het Nederlandse taalgebied	18
0.3 Verder lezen	19
1. Voorlopers en verwanten	25
1.1 Het raadsel van de oorsprong der talen	25
1.2 Taalverwantschap: het Nederlands, de Germaanse talen en de Indo-Europese taalfamilie	27
1.3 Herkomst en verspreiding van de Indo-Europeanen en het Indo-Europees	28
1.4 Differentiatie van het Indo-Europees en ontwikkeling van het Germaans	31
1.4.1 Het uiteenvallen van de Indo-Europese oertaal	31
1.4.2 Ontwikkeling van het Germaans: klankverschuiving en accentverandering	32
1.4.3 Germaanse inscripties	33
1.5 Verspreiding van de Germanen	34
1.5.1 Zuid- of West-Germanen	35
1.5.2 Oost-Germanen	35
1.5.3 Noord-Germanen	35
1.6 Ontstaan van de verschillende Germaanse talen	36

1.6.1	West-Germaans, Oost-Germaans en Noord-Germaans	36
1.6.2	Dialectische differentiatie binnen het West-Germaans	37
1.6.3	De Oudwest-Germaanse dialecten	38
1.7	Volken en talen in de Lage Landen vóór het oudste Nederlands	40
1.7.1	De prehistorie	40
1.7.2	De Romeinse tijd	41
1.8	Verder lezen	44
2.	Oudnederlands	47
2.1	De Volksverhuizingen en het Frankische Rijk	47
2.1.1	Ingweonen of Kustgermanen	49
2.1.2	Franken	49
2.1.3	Friezen	53
2.1.4	Saksen	53
2.2	Oudnederlandse woorden, zinnnetjes en teksten	54
2.2.1	Ingweoons kustdialect	54
2.2.2	Oudnederfrankisch	54
2.3	Evolutie en kenmerken van het Oudnederlands	56
2.4	Latijn als schrijftaal, Gallo-Romaans en Oudnederfrankisch als omgangstalen	58
2.4.1	Latijn als officiële schrijftaal	59
2.4.2	Gallo-Romaans als omgangstaal	59
2.4.3	Nederfrankisch als omgangstaal	60
2.4.4	De kerstening en de invloed van het Latijn	60
2.4.5	Achteruitgang van de beheersing van het Latijn en occasioneel gebruik van de volkstaal	61
2.5	Ontstaan van de Germaans-Romaanse taalgrens	62
2.5.1	Germaans-Keltische mengzone op een Indo-Europees substraat	62
2.5.2	Romanisering en verplaatsing van verdedigingslinie wegens Germaanse invallen	63
2.5.3	Frankische invasie	65
2.5.4	Ontstaan en verschuiving van de taalgrens	67
2.6	Verder lezen	68
3.	Middelnederlands	69
3.1	Van versnippering tot staatkundige eenmaking van de Lage Landen	69
3.1.1	Ontstaan van landsheerlijkheden	70

3.1.2	Bevolkingsgroei, verbetering van de landbouw, massale ontginning	73
3.1.3	Groei van de steden, de handel en de nijverheid	73
3.1.4	Sociale en culturele veranderingen	75
3.1.5	Staatkundige eenmaking onder het Bourgondische en het Habsburgse Huis	75
3.2	Middelnederlandse dialecten en schrijftradities	76
3.2.1	Dialectverscheidenheid	76
3.2.2	Schrijftradities	77
3.3	Van het Latijn naar het Diets als schrijftaal	78
3.3.1	Limburgs-Rijnlandse teksten	79
3.3.2	Vlaamse teksten	80
3.3.3	Brabantse teksten	83
3.3.4	Hollandse teksten	84
3.3.5	Noordoostelijke teksten	85
3.3.6	Dialectvermenging in literaire teksten	87
3.3.7	Behoefte aan een algemene taal	87
3.4	Evolutie en kenmerken van het Middelnederlands	88
3.4.1	Spelling en interpunctie	88
3.4.2	Spraakklanken	90
3.4.3	Morfologie en syntaxis	90
3.4.4	Woordenschat en de invloed van andere talen	93
3.5	De verscheidenheid van het Middelnederlands	96
3.6	Verder lezen	97
4.	Nieuwnederlands	101
4.1	De Nederlanden in de nieuwe en de nieuwste tijd	101
4.1.1	De scheiding van Noord en Zuid in de 16de eeuw	102
4.1.2	De Republiek der Verenigde Nederlanden in de 17de en 18de eeuw	106
4.1.3	De Zuidelijke Nederlanden in de 17de en 18de eeuw	107
4.1.4	De hereniging van Noord en Zuid (1814-1830)	108
4.1.5	Nederland van 1830 tot vandaag	110
4.1.6	België van 1830 tot vandaag	111
4.1.7	Samenwerking tussen Nederland en België/Vlaanderen	113
4.2	Naar een eenheidstaal in de 16de eeuw	113
4.2.1	Een beginnende geschreven eenheidstaal	114
4.2.2	Belangstelling en waardering voor de moedertaal	116
4.3	Opbouw en verbreiding van het Standaardnederlands in het Noorden	117

4.3.1	Standaardisatie	118
4.3.2	De taalopbouw in de 17de eeuw	119
4.3.2.1	Selectie op macroniveau	119
4.3.2.2	Selectie op microniveau	121
4.3.2.3	Codificatie	122
4.3.2.4	Functie-uitbreiding	123
4.3.2.5	Beginnende acceptatie	124
4.3.2.6	Samenvattende terugblik	127
4.3.3	Taalreglementering en schrijftaalcultus in de 18de eeuw	127
4.3.3.1	Steeds meer normen en regels	128
4.3.3.2	Concurrentie van het Frans	129
4.3.3.3	Eenheid in de schrijftaal	129
4.3.4	De discussie over de juiste verhouding tussen schrijftaal en spreektaal in de 19de eeuw	130
4.3.4.1	Een archaische, onnatuurlijke schrijftaal	130
4.3.4.2	Spreektaal versus schrijftaal	132
4.3.4.3	De vernieuwing van de schrijftaal	133
4.3.5	De verbreiding van het ABN in de 20ste eeuw	135
4.4	Het Nederlands in het Zuiden: een verhaal apart	137
4.4.1	De moedertaal in een ondergeschikte positie in de Spaanse en de Oostenrijkse tijd (17de-18de eeuw)	138
4.4.2	Bedreiging van de moedertaal en verdere verfransing in de Franse tijd (1794-1814)	140
4.4.3	Gedeeltelijke (her)vernederlandsing onder Willem I (1814-1830)	141
4.4.4	De taalsituatie in het jonge België	142
4.4.5	De Vlaamse taalstrijd en de totstandkoming van de Belgische taalwetgeving	144
4.4.5.1	De eerste Vlaamse taaleisen	144
4.4.5.2	Vlaanderen officieel tweetalig	145
4.4.5.3	Vlaanderen officieel eentalig Nederlands	146
4.4.6	Welke algemene taal voor de Vlamingen?	148
4.4.6.1	De integrationistische opstelling	149
4.4.6.2	De particularistische houding	150
4.4.6.3	Oriëntatie op het noordelijke Nederlands	151
4.4.7	Opbouw van de standaardtaal in Vlaanderen in de 20ste eeuw	152
4.4.7.1	Opbouw van de uitspraak	152
4.4.7.2	Opbouw van de woordenschat	154
4.4.7.3	Opbouw van de grammatica	157
4.4.8	Verbreiding en gebruik van de standaardtaal in Vlaanderen	158

4.5	Evolutie en kenmerken van het Nieuwnederlands	159
4.5.1	Spelling	159
4.5.2	Spraakklanken	161
4.5.2.1	Wegval van slot- <i>e</i>	161
4.5.2.2	Diftongering en Hollandse expansie	162
4.5.3	Morfologie en syntaxis	163
4.5.3.1	Verregaande deflexie	163
4.5.3.2	Vervaging van het genussysteem	164
4.5.3.3	Vastere woordvolgorde	165
4.5.4	Woordenschat en de invloed van andere talen	166
4.5.4.1	Uitbreiding van de woordenschat door taalcreatie	167
4.5.4.2	Uitbreiding van de woordenschat door ontleening	168
4.6	Verder lezen	172
5.	Het Nederlands vandaag	177
5.1	Van dialecten naar regiolecten	178
5.1.1	Divergentie: verwijdering en versnippering	179
5.1.2	Convergentie, standaardtaalinvloed, dialectverlies	180
5.1.3	Het variëteitencontinuüm <i>dialect – regiolect – bijna-standaardtaal – standaardtaal</i>	182
5.1.4	Een schijnbare paradox: de gelijktijdige zwanenzang en renaissance van de dialecten	185
5.2	Veranderingen in en rond de standaardtaal	187
5.2.1	Verruiming van de standaardtaalnorm in Nederland	188
5.2.2	Toename van tussentaalgebruik en autonome informele standaardisering in Vlaanderen	196
5.2.3	Groeit het Nederlands van Noord en Zuid uit elkaar?	202
5.3	Groepstalen als afspiegeling van de Nederlandse en de Vlaamse samenleving	204
5.3.1	Taalvariëteiten die samenhangen met sociale klasse	204
5.3.2	Taalvariëteiten die samenhangen met vak, beroep of wetenschap	206
5.3.2.1	Evolutie en kenmerken van de Nederlandse vaktalen	206
5.3.2.2	Communicatieproblemen met vaktalen	208
5.3.2.3	De invloed van het Engels	210
5.3.3	Taalvariëteiten die samenhangen met etnische groep	213
5.3.4	Taalvariëteiten die samenhangen met leeftijd	217
5.3.5	Taalverschillen die samenhangen met sekseverschillen	219
5.3.6	Taalvariëteiten als modieuze uitingen van een bepaalde levensstijl	222

5.4 Verder lezen	223
6. Het Nederlands buiten Nederland en Vlaanderen	227
6.1 Het Nederlands in Brussel-Hoofdstad	227
6.2 Het Nederlands in Frans-Vlaanderen (Noord-Frankrijk)	232
6.3 Het Nederlands in enkele andere gebieden in Europa	234
6.4 Het Nederlands buiten Europa	237
6.4.1 Sri Lanka	238
6.4.2 Indonesië	238
6.4.3 De Nederlandse Antillen	239
6.4.4 Suriname	240
6.4.5 Noord-Amerika	241
6.4.6 Zuid-Afrika	242
6.4.7 Japan	245
6.5 Het onderwijs van het Nederlands extra muros	245
6.6 Verder lezen	248
7. Staat en positie van het Nederlands aan het begin van de 21ste eeuw	251
Verder lezen	258
Noten	259
Bibliografie	263
Register	273